

Ervaringen UNESCO status Waddengebied

Een onderzoek naar hoe Nederlandse toeristen de natuurlijke kenmerken van het Waddengebied ervaren

Gabriëlla Kok
S2743256
Begeleiders: B.M. Boumans en N.A. Busscher

*Bachelor scriptie Sociale Geografie en Planologie
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen
Juni 2017*

Samenvatting

De aanwezigheid van unieke natuurlijke kenmerken hebben eraan bijgedragen dat het Waddengebied in 2009 aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd. Hoewel het bezoekersaantal van een plaats meestal stijgt als deze de UNESCO status krijgt, gaan onderzoeken zelden over de perceptie van bezoekers op die plaats.

Sinds de erkenning van het Waddengebied als Werelderfgoed is er maar weinig gebeurd om dit gebied te promoten als zijnde bijzonder. Deze promotie wordt als moeilijk ervaren en is vaak versnipperd tussen betrokkenen. Er wordt gesteld dat het onduidelijk is voor bezoekers van het gebied wat de unieke natuurlijke kenmerken zijn die gezorgd hebben voor de UNESCO status.

In deze thesis wordt onderzocht hoe toeristen de unieke kenmerken van het Waddengebied ervaren die het Waddengebied op de UNESCO Werelderfgoedlijst hebben gebracht. De gegevens zijn door middel van kwantitatieve dataverzameling verkregen. Op vijf plaatsen in het Waddengebied zijn enquêtes verspreid en hierbij zijn 91 vragenlijsten ingevuld.

De unieke kenmerken van het Waddengebied zijn op te delen in drie groepen. Deze drie groepen zijn: geomorfologie, ecologische en biologische processen, en biologische diversiteit. Uit de afgenomen enquêtes blijkt dat 63% van de bezoekers wel op de hoogte was van het feit dat het Waddengebied aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd. Er kan geconcludeerd worden dat er geen verschil is tussen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau enerzijds en het hebben van kennis van de UNESCO status anderzijds. Er is wel een verschil gevonden tussen de bezoekfrequentie van respondenten en het op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied. Hoe vaker het Waddengebied bezocht wordt, hoe groter de kans is dat de respondent weet dat het de UNESCO status heeft gekregen.

Verder wordt de toevoeging van het Waddengebied aan de UNESCO Werelderfgoedlijst positief beoordeeld met een 8,6. Na analyse van de data is geconcludeerd dat er geen verschillen zijn tussen het wel of niet op de hoogte zijn van deze status en het kenmerkend vinden van bepaalde natuurlijke aspecten van het Waddengebied, behalve bij het kenmerkend vinden van geulen. Hier is duidelijk een verschil te vinden tussen de twee groepen. Ook zijn er geen verschillen tussen het wel of niet op de hoogte zijn van deze status en de waardering van de kenmerken van het Waddengebied.

Er wordt aanbevolen om de promotie van het Waddengebied als Werelderfgoed aan te passen. Door te focussen op de unieke natuurlijke kenmerken kunnen deze meer bekendheid krijgen onder toeristen. Verder wordt aanbevolen om de perceptie van bezoekers van Werelderfgoed dieper te analyseren.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
1.1 Aanleiding.....	4
1.2 Probleemstelling.....	5
1.3 Opbouw.....	5
2. Theoretisch kader.....	6
2.1 UNESCO criteria.....	6
2.2 Toeristische ervaring.....	7
2.3 Cultuur en natuur.....	7
2.3.1 Tweedeling.....	7
2.3.2 Ervaringen natuur.....	7
2.4 Conceptueel Model.....	8
3. Methodologie.....	9
3.1 Dataverzameling.....	9
3.2 Vragenlijst.....	10
3.3 Ethische overwegingen.....	10
3.4 Reflectie en kwaliteit.....	11
4. Resultaten.....	12
4.1 Data beschrijving.....	12
4.1.1 Geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.....	12
4.1.2 Bezoekfrequentie.....	12
4.1.3 Besef UNESCO status.....	13
4.1.4 Kenmerken en waardering.....	13
4.1.5 Stellingen.....	14
4.2 Besef UNESCO status Waddengebied.....	14
4.2.1 Bezoekfrequentie en besef UNESCO status.....	14
4.2.2 Geslacht en besef UNESCO status.....	15
4.2.3 Leeftijd en besef UNESCO status.....	15
4.2.4 Hoogst genoten opleiding en besef UNESCO status.....	16
4.3 Kenmerken en waardering aspecten Waddengebied.....	16
4.3.1 Kenmerken Waddengebied en besef UNESCO status.....	16
4.3.2 Waardering kenmerken en besef UNESCO status.....	18
5. Conclusies.....	20
6. Referenties.....	21
Bijlage 1: Vragenlijst.....	23

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2009 zijn de Nederlandse en Duitse delen van het Waddengebied toegevoegd aan de UNESCO Werelderfgoedlijst. Aan ongeveer 66% van de regio is deze status toegekend (Bazelmans et al., 2012). Er zijn verschillende kenmerken van het gebied die bijgedragen hebben aan deze toevoeging. De uitgestrektheid van de wadden, de zandbanken en de stranden zijn samen met de duinen en een overvloed aan dieren de belangrijkste componenten (Reise et al., 2010).

Volgens Poria et al. (2012) gaan onderzoeken naar plaatsen die op de Werelderfgoedlijst staan zelden over de perceptie van bezoekers van die plaats. Dit is een verrassende ontwikkeling, omdat er uit andere onderzoeken blijkt dat het aantal toeristen dat een plaats bezoekt stijgt als deze de UNESCO status krijgt (Ibid.). Het is daarom relevant om onderzoek te doen naar dit onderwerp.

De toevoeging van het Waddengebied aan de UNESCO Werelderfgoedlijst zou kansen voor het gebied opleveren. De status zou bijvoorbeeld als promotie middel gebruikt kunnen worden om toerisme te bevorderen in het gebied. Hoewel het Waddengebied nu al een aantal jaren 'UNESCO Erfgoed' genoemd mag worden, is er nog niet veel met die status gedaan. Ondernemers in de toerismesector zien wel kansen, maar vinden het moeilijk om die tot uitvoering te brengen (Waddenvereniging, 2013).

Het Waddengebied als Werelderfgoed wordt wel in bepaalde mate gepromoot voor toeristen, maar deze promotie is erg versnipperd. Deze versnippering is tussen betrokkenen zichtbaar, maar vooral bij de overheidsinstanties die hierbij betrokken zijn. Volgens de Waddenvereniging (2013) lijkt het erop dat er te weinig gebeurt om echt te spreken van promotie van het Waddengebied als Werelderfgoed. Dit is tegengesteld aan wat er in het Duitse deel van het Waddengebied gebeurt. In Duitsland is een gemeenschappelijk programma opgesteld waarin de promotie van het Werelderfgoed werd besloten. Hierdoor wordt de UNESCO status van het Waddengebied beter promoot.

De toerismesector is economisch gezien de grootste sector op de Waddeneilanden, maar ook aan de wal begint men in te zien dat deze sector zich daar ook kan ontwikkelen. Voor ondernemers in de toerismesector is door de status Werelderfgoed een mogelijke doelgroep te bereiken als de promotie en marketing verbeterd worden. "Hierbij is het belangrijk dat een inspirerende, emotionele verbinding gelegd wordt tussen de kenmerken van het gebied (de redenen waarom het werelderfgoed is) en de beleving van de bezoeker" (Waddenvereniging 2013, p.50).

De Waddenvereniging (2013) heeft de indruk dat het onduidelijk is voor bezoekers van het gebied wat de unieke natuurlijke kenmerken zijn die gezorgd hebben voor de UNESCO status. Er zijn bijvoorbeeld ook geen excursies in het Waddengebied die het Werelderfgoed specifiek behandelen. Ook blijft het lastig om de betekenis van de status concreet duidelijk te maken.

1.2 Probleemstelling

Dit onderzoek heeft als doel om te ontdekken of toeristen kennis hebben van de UNESCO status die het Waddengebied heeft gekregen en om verder begrip te krijgen hoe ze dit natuurlijk erfgoed ervaren.

De hoofdvraag luidt als volgt:

Hoe ervaren Nederlandse toeristen de unieke kenmerken van het Waddengebied die het Waddengebied op de UNESCO Werelderfgoedlijst hebben gebracht?

De deelvragen die hieruit voortvloeien zijn:

- 1. Wat zijn deze unieke kenmerken die het Waddengebied de status UNESCO Werelderfgoed hebben opgeleverd?*
- 2. Hebben toeristen kennis van de UNESCO status die het Waddengebied gekregen heeft?*
- 3. Zijn er verschillen tussen bezoekfrequentie, geslacht, leeftijd en opleidingsniveau wat betreft het hebben van kennis van de UNESCO status?*
- 4. Hoe waarden toeristen de UNESCO status van het Waddengebied?*
- 5. Hoe waarden en beleven toeristen de unieke kenmerken van het Waddengebied?*

1.3 Opbouw

In hoofdstuk 2 wordt het theoretisch kader geïntroduceerd. Hierbij wordt verder ingegaan op de UNESCO status, toeristen en natuur. Vervolgens is hier het conceptueel model uitgewerkt. In hoofdstuk 3 wordt de gekozen methode van dataverzameling besproken en onderbouwd. In het hoofdstuk dat daarop volgt wordt de verzamelde data besproken aan de hand van beschrijvende en toetsende statistiek. In hoofdstuk 5 wordt afgesloten met de conclusies. Hierna staan de literatuurlijst en een bijlage met de vragenlijst.

2. Theoretisch kader

2.1 UNESCO criteria

Volgens UNESCO (2017a) is de Waddenzee een belangrijk gebied, omdat dat het grootste aaneengesloten gebied ter wereld is waar zand- en moddervlakten droogvallen tijdens eb. Ook speelt het gebied een grote rol in de trek van watervogels.

UNESCO heeft in totaal 10 criteria opgesteld waarmee gekeken kan worden of een gebied bijzonder genoeg is om op de Werelderfgoedlijst geplaatst te worden. De eerste zes criteria hebben betrekking op cultureel erfgoed en de laatste vier criteria hebben betrekking op natuurlijk erfgoed. Om als Werelderfgoed beschouwd te worden moet een gebied aan zeker één van de tien criteria van UNESCO voldoen (UNESCO, 2017b). Het Waddengebied voldoet aan de drie criteria van de lijst. Deze vallen alle drie onder natuurlijk erfgoed;

VIII

“To be outstanding examples representing major stages of earth's history, including the record of life, significant on-going geological processes in the development of landforms, or significant geomorphic or physiographic features” (UNESCO, 2017b).

De Waddenzee heeft een kustlijn van ongekende omvang. Het onderscheidt zich van andere gebieden doordat het bijna helemaal onder invloed staat van getijden of te maken heeft met getijden. Ook is de invloed van rivieren klein. Dynamische natuurlijke processen gaan over het algemeen ononderbroken door. Hierdoor ontstaan kust- en sedimentaire functies zoals geulen, kwelders en wadden (UNESCO, 2017a).

IX

“To be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals” (UNESCO, 2017b).

Het Waddengebied is één van de laatst overgebleven getijdengebieden waar natuurlijke processen grotendeels onverstoord blijven functioneren. Hierdoor is er sprake van een doorgaande aanpassing aan de wereldwijde klimaatverandering. Er zijn een aantal overgangszones tussen zeewater, zoet water en land waardoor er veel verschillende soorten dieren in planten in het gebied te vinden zijn (UNESCO, 2017a).

X

“To contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of outstanding universal value from the point of view of science or conservation” (UNESCO, 2017b).

Een diversiteit aan flora en fauna wordt niet altijd in kustlandschappen gevonden, maar in het Waddengebied wel. Het belang van het bestaan van het gebied is vooral te zien aan het aantal trekvogels dat in het gebied neerstrijkt, ieder jaar gemiddeld 10-12 miljoen. De belangrijkste factoren die hierbij meespelen zijn de aanwezigheid van voedsel en weinig verstoring. De biodiversiteit wereldwijd is afhankelijk van dit gebied (UNESCO, 2017a).

Samenvattend kunnen deze criteria onderscheiden worden van elkaar (Bakker et al., 2010);

- VIII: Geomorfologie
- IX: Ecologische en biologische processen
- X: Biologische diversiteit

2.2 Toeristische ervaring

De toeristische ervaring wijkt af van de dagelijkse routine van mensen (Williams & Lew, 2015), maar deze ervaring staat niet los van het dagelijks leven. Er is volgens Williams & Lew (2015) sprake van een vijftal fasen: ten eerste wordt de reis gepland. Hierbij worden beslissingen gemaakt over bestemmingen, vervoersmiddelen en accommodaties. Ten tweede vindt de heenreis plaats. Hierna worden ervaringen opgedaan op de plaats van bestemming. Elementen die hierbij horen zijn bezienswaardigheden bekijken, winkelen en souvenirs kopen. De vierde fase is de terugreis en de laatste fase is terugdenken aan de reis. Deze laatste fase houdt in dat mensen bijvoorbeeld gesprekken voeren over de reis of foto's en video's bekijken. Deze fase kan ook weer effect hebben op het plannen van de volgende reis.

Ook beschrijven Williams & Lew (2015) drie kernelementen van toerisme. Ten eerste heeft toerisme te maken met reizen en het tijdelijk verplaatsen van mensen. Ten tweede zijn er verschillende motieven om dit te ondernemen, zoals ontspannen, zaken, onderwijs, gezondheid en religie. Ten slotte staan er verschillende zaken aan de basis van toerisme, bijvoorbeeld infrastructuur, accommodaties en attracties.

2.3 Cultuur en natuur

2.3.1 Tweedeling

De relatie tussen cultuur en natuur is belangrijk om te begrijpen hoe natuur een rol speelt in de toeristische ervaring en hoe de toerist natuur bekijkt en als het ware consumeert (McNamara & Prideaux, 2011). Er is namelijk sprake van een tweedeling tussen cultuur en natuur. Cultuur wordt gezien als een eigenschap die bij mensen hoort en dit staat daarom tegenover natuur. Hierdoor worden de daden en gedachtegangen van mensen beïnvloed (Kobayashi & Peake, 1994, in McNamara & Prideaux, 2011). De ervaringen met natuur komen vooral tot stand door toerisme en vrije tijd, waarbij mensen op zoek gaan naar vermaak of naar een aantrekkelijke omgeving (Green, 1990, in McNamara & Prideaux, 2011). De toerismesector heeft veel controle over het creëren van deze ervaringen. Door bijvoorbeeld afbeeldingen, verhalen en gidsen kan het beeld dat mensen van een plaats krijgen beïnvloed worden. Dit heeft dan weer gevolgen voor de consumptie en uiteindelijk de ervaringen die mensen opdoen.

2.3.2 Ervaringen natuur

Om te analyseren hoe toeristen natuurlijke kenmerken ervaren is belangrijk om te weten hoe deze natuurlijke ervaring in elkaar steekt. De manier waarop toeristen natuur ervaren wijkt af van ervaringen in een andere omgeving, zoals bijvoorbeeld een stad. Bij natuur wordt vaker gebruik gemaakt van alle zintuigen, terwijl in steden vooral sprake is van visueel waarnemen. Curtin, Gough en Hill (2014) onderscheiden vier manieren waarop toeristen natuur aanschouwen.

1. Ten eerste is er sprake van zintuigelijke interacties, waarbij gebruik wordt gemaakt van meerdere zintuigen.

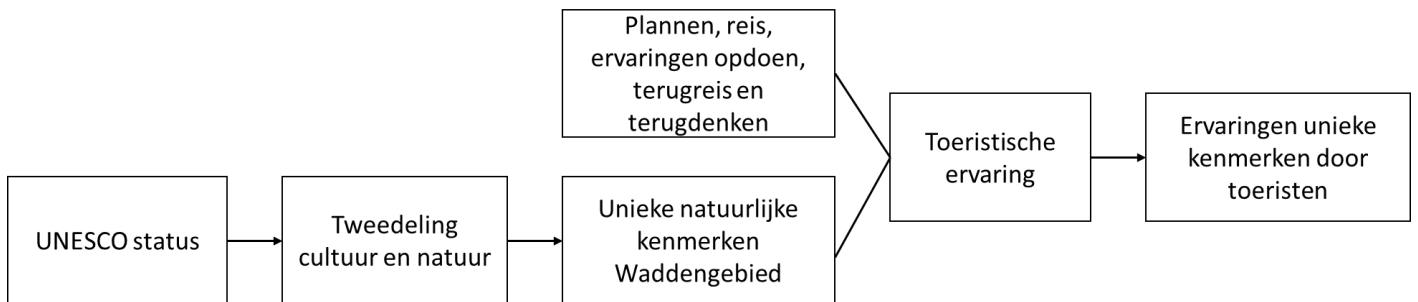
2. Ook zijn er vijf vormen van affectieve of emotionele reacties te onderscheiden;

- (a) verwondering en ontzag,
- (b) eenheid voelen met de omgeving,
- (c) gevoel van onderdompeling in natuur en vervreemding van de stad,
- (d) kwetsbaarheid voelen door bijvoorbeeld angst voor dieren of het onbekende en
- (e) verschillende soorten van opwinding. Kan variëren van rust tot enthousiasme.

3. Daarnaast is reflectie een belangrijk aspect. Mensen hebben verschillende reacties op dezelfde omgeving. Deze reacties hebben invloed op de identiteiten en op de vorming hiervan.

4. Ten slotte is er mobiliteit in tijd en ruimte. Hierbij gaat het onder andere om wat de snelheid, route en tijd is die toeristen gebruiken om natuur te ontdekken.

2.4 Conceptueel Model

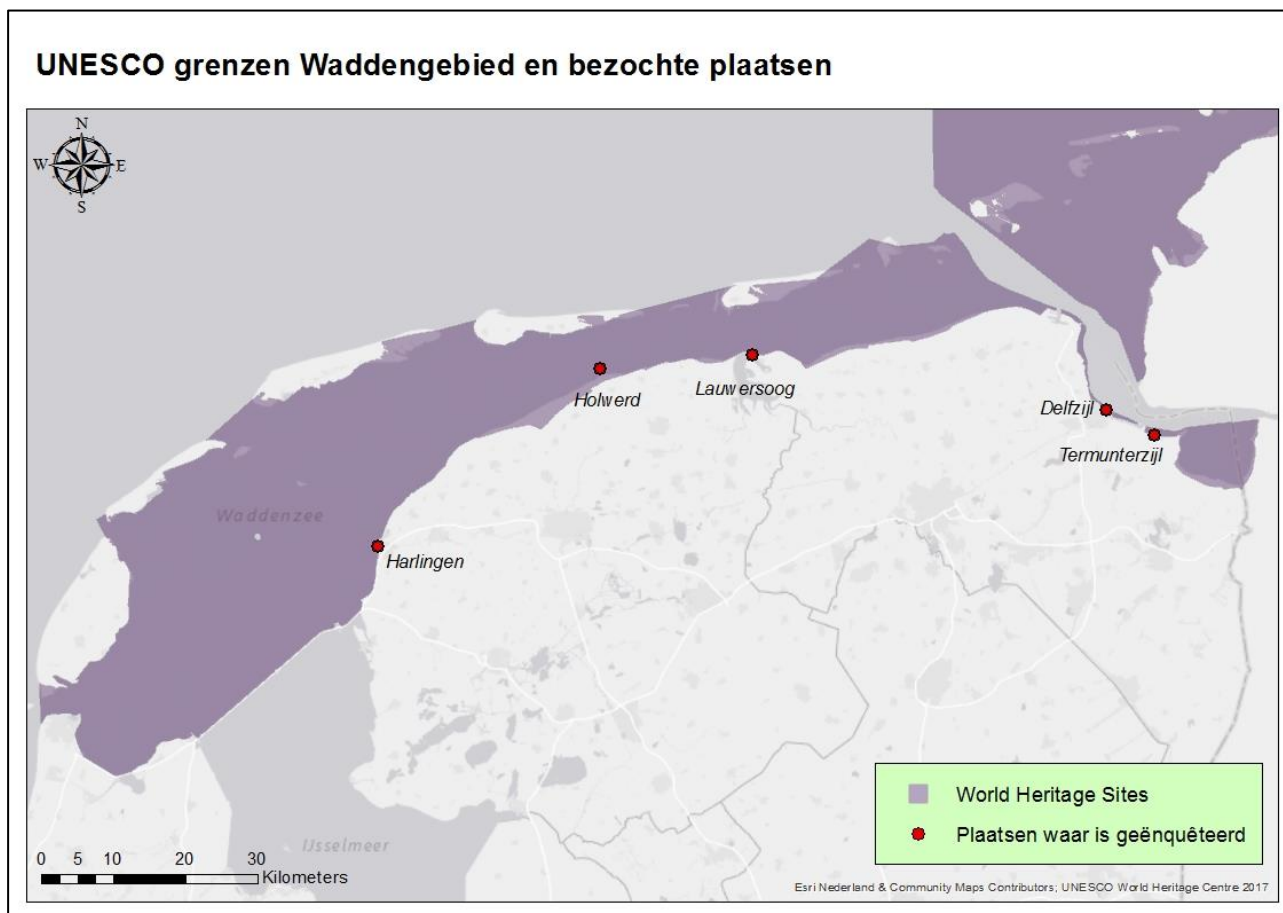
Afbeelding 1: Conceptueel model (eigen bron)

Dit conceptuele model van de werkelijkheid laat zien door welke factoren de toeristische ervaring gevormd wordt. Zoals eerder genoemd valt het Waddengebied onder de natuurlijke criteria van UNESCO en niet onder de culturele criteria (UNESCO, 2017b). Bij het toekennen van deze status is dus sprake van een tweedeling tussen cultuur en natuur. Vervolgens vormen deze kenmerken mede met de vijf fasen van de reis de toeristische ervaring. Uiteindelijk heeft deze toeristische ervaring effect op het beeld dat toeristen krijgen van de unieke kenmerken van het Waddengebied.

3. Methodologie

3.1 Dataverzameling

Om te onderzoeken hoe de unieke kenmerken van het Waddengebied ervaren worden door toeristen is gebruik gemaakt van kwantitatieve dataverzameling. Er is gekozen voor enquêtes, omdat deze gebruikt kunnen worden om informatie te verkrijgen over het gedrag, de ervaringen en de percepties van mensen (McLafferty, 2010). Door gebruik te maken van enquêtes is het mogelijk om veel verschillende mensen te benaderen. Hierdoor kunnen verbanden gelegd en conclusies getrokken worden over een groep mensen. Het resultaat is dat er een algemeen beeld van de ervaringen van toeristen in het Waddengebied geschetst kan worden.

Afbeelding 2: Kaart met UNESCO grenzen Waddengebied en de plaatsen waar is geënkquêteerd

Op afbeelding 2 zijn de verschillende plaatsen te zien waar de enquêtes zijn afgenomen langs de kust van de Waddenzee. Op alle locaties is rond of in het weekend geënkquêteerd. De verwachting was dat op deze locaties en op deze dagen voldoende toeristen te vinden zouden zijn.

In totaal is op drie dagen geënkquêteerd. Ten eerste zijn de plaatsen Delfzijl en Termunterzijl bezocht. Bij deze twee plaatsen zijn dijken en aangelegde stranden waar 19 toeristen de vragenlijst hebben ingevuld. Vervolgens is een dag geënkquêteerd bij de havens van Lauwersoog en Holwerd. Bij deze havens zijn rond de vertrektijden van de veerboten richting Schiermonnikoog en Ameland 38 enquêtes afgenomen. Ten slotte is de haven van Harlingen bezocht. Ook hier zijn rond de vertrektijden van de veerboten richting Terschelling en Vlieland vragenlijsten verspreid. Op deze dag zijn 34 vragenlijsten ingevuld.

Op de locaties kregen respondenten de keuze of ze zelf de enquête wilden invullen of dat ze mondeling antwoord wilden geven op de vragen die gesteld werden. Een aantal mensen vond het fijner om zelf de vragenlijst in te vullen, maar ook gaven een aantal aan dat ze het makkelijker vonden om mondeling antwoord te geven. Bij deze groep werd geprobeerd niet te sturen bij het geven van antwoorden.

3.2 Vragenlijst

De enquête begint met drie openingsvragen waarbij gecontroleerd kan worden dat de respondent inderdaad een toerist in het Waddengebied is. Achtereenvolgens worden bezoekfrequentie, bezochte gebieden en ondernomen activiteiten gevraagd.

Hierna wordt ingegaan op de UNESCO status en de kenmerken van het gebied. Er wordt een vraag gesteld waarbij respondenten aangeven of ze wel of niet afweten van de UNESCO status van het Waddengebied. Als ze dit niet weten dan levert dit geen moeilijkheden op voor de rest van de enquête.

Ook wordt gevraagd in hoeverre de respondent bepaalde kenmerken bij het gebied vindt passen. Dit kan de respondent aangeven door middel van een cijfer tussen de 1 en de 10. De kenmerken die in deze vraag staan zijn geselecteerd, omdat deze passen bij de criteria van UNESCO. Anders gezegd, dit zijn enkele kenmerken die ervoor hebben gezorgd dat het Waddengebied op de UNESCO Werelderfgoedlijst is geplaatst.

- Criterium VIII (geomorfologie): de aanwezigheid van getijden (eb en vloed), wadden, kwelders en geulen.
- Criterium IX (ecologische en biologische processen): de aanwezigheid van zowel zout water als zoet water.
- Criterium X (biologische diversiteit): de aanwezigheid van zeehonden, verschillende soorten (trek)vogels en verscheidene soorten planten (flora) en dieren (fauna).

Vervolgens wordt de waardering gemeten die respondenten hebben voor bepaalde factoren. Ook die factoren hebben ervoor hebben gezorgd dat het Waddengebied op de UNESCO Werelderfgoedlijst is geplaatst. De waardering wordt gemeten door een cijfer tussen de 1 en de 10.

- Criterium VIII (geomorfologie): de getijden (eb en vloed), kwelders, geulen en de lange kustlijn.
- Criterium IX (ecologische en biologische processen): de verschillende dieren en planten.
- Criterium X (biologische diversiteit): De zeehonden, (trek)vogels, zeeieren en schelpdieren.

Ook worden er een viertal stellingen behandeld. Hierdoor kan bekeken worden in hoeverre toeristen de UNESCO status belangrijk vinden. Per stelling wordt een cijfer tussen de 1 en de 10 gegeven. De vragenlijst wordt beëindigd met achtergrondinformatie van de respondent. Achtereenvolgens worden geslacht, leeftijd en hoogst genoten opleiding van de respondent gevraagd.

3.3 Ethische overwegingen

Onderzoekers dienen zich ethisch verantwoord te gedragen. Dit houdt onder andere in dat er integer omgegaan wordt met de verkregen data en dat respondenten met respect behandeld worden (Hay, 2010). Ook moet er met de uitkomsten geen schade worden gedaan aan mens en omgeving.

In de inleiding van de vragenlijst over het Waddengebied is vermeld wat er met de gegeven antwoorden van de respondenten gebeurt. Deze worden uitsluitend voor het onderzoek gebruikt en verder niet gepubliceerd. De respondenten weten dus vooraf wat er met hun antwoorden gebeurt.

Ook blijven de respondenten anoniem. Er wordt niet naar naam of adresgegevens gevraagd en hierdoor blijft de privacy van mensen gewaarborgd. Voor mensen was het mogelijk om halverwege af te haken als ze niet meer verder wilden of geen tijd meer hadden, maar dit is niet voorgekomen.

3.4 Reflectie en kwaliteit

Tijdens het bezoek van de locaties hebben in totaal 91 respondenten de vragenlijst ingevuld. Deze vragenlijsten zijn allemaal bruikbaar, want ze zijn volledig ingevuld. De steekproef van 91 respondenten is representatief om conclusies over te trekken, omdat deze uit meer dan 50 respondenten bestaat (Moore & McCabe, 2014).

Het was op de locaties die in maart en april bezocht werden een tijdrovende klus om respondenten te werven. Er waren minder toeristen te vinden dan vooraf werd gedacht. In mei ging het een stuk vlotter om respondenten te vinden, waarschijnlijk doordat het weer beter werd en meer mensen van veraf het gebied bezochten.

De methode enquêteren kan zorgen voor non-respons, maar door gebruik te maken van de face-to-face interview methode is er vaak sprake van een hoger aantal respons (McLafferty, 2010). Op de verschillende locaties waren er maar weinig mensen die de enquête niet in wilden vullen. Er zijn geen opmerkingen en klachten over de vragen gekomen van de respondenten. Ook had vrijwel iedereen tijd genoeg genomen om de enquête in te vullen. Het leek er niet op dat mensen aan het haasten waren.

Na het afnemen van de enquêtes is ontdekt dat er in de inleiding van de enquête staat dat het Waddengebied de UNESCO status heeft. Dit zou een effect kunnen hebben op de vraag in de enquête over of de respondent weet dat het Waddengebied de status heeft. Echter, dit is waarschijnlijk niet het geval. In paragraaf 4.1.3 komt naar voren dat juist minder mensen ervan op de hoogte zijn dan dat in andere literatuur gevonden is.

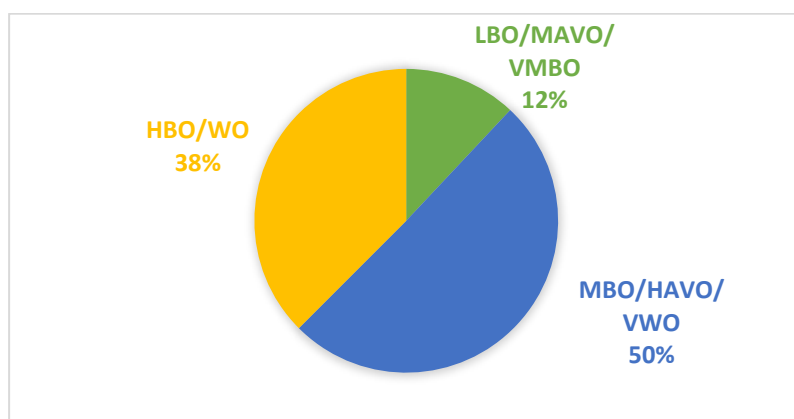
4. Resultaten

4.1 Data beschrijving

4.1.1 Geslacht, leeftijd en opleidingsniveau

Van alle 91 respondenten hebben 49 vrouwen (54%) en 42 mannen (46%) de enquête ingevuld. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 40,9 jaar. Hierbij was de jongste persoon die de enquête invulde 16 jaar en de oudste persoon 89 jaar. Dit gemiddelde komt redelijk overeen met het Nederlandse gemiddelde. Het Nederlandse gemiddelde is namelijk 41,5 jaar (CBS, 2017a).

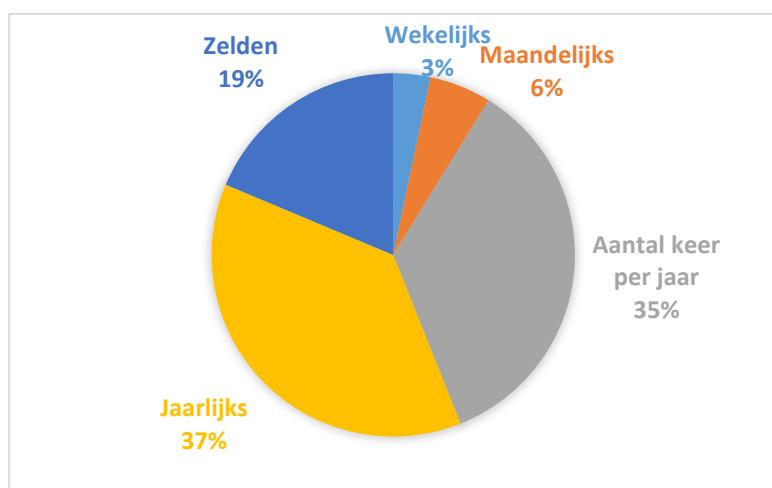
De hoogst genoten opleiding van de respondenten was als volgt verdeeld: 12 % heeft LBO/MAVO/VMBO afgerond, meer dan de helft (50,5%) MBO/HAVO/VWO en 37,5% heeft HBO/WO afgerond. Deze cijfers wijken af van de percentages over de Nederlandse bevolking. Daarbij heeft 32% een lage opleiding afgerond, 39% een gemiddelde opleiding en 29% een hoge opleiding genoten (CBS, 2017b).

Afbeelding 3: Hoogst genoten opleiding respondenten

4.1.2 Bezoekfrequentie

In afbeelding 4 is het aantal keer dat het Waddengebied bezocht wordt door respondenten aangegeven. De groepen 'Een aantal keer per jaar' (35%) en 'jaarlijks' (37%) zijn het grootst. Bij de groep 'wekelijks' (3%) is het natuurlijk de vraag of deze mensen wel toeristen zijn. Toch vonden deze respondenten dat ze wel bij de categorie toerist ingedeeld konden worden toen het gevraagd werd.

Afbeelding 4: Bezoekfrequentie Waddengebied door respondenten

4.1.3 Besef UNESCO status

In de vragenlijst heeft 63% van de respondenten ingevuld dat ze op de hoogte zijn van het feit dat het Waddengebied aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd. 37% van de respondenten heeft ingevuld dat ze dit niet waren voordat ze de enquête lazen.

Het besef van de UNESCO status van het Waddengebied is al verschillende keren eerder gemeten door de Waddenvereniging. Hier kwam uit dat in 2008 30% van de respondenten wist dat het Waddengebied de UNESCO status zou krijgen (Folmer et al., 2011). In 2009 vond er een stijging plaats en was 74% van de respondenten op de hoogte. In 2014 kwam uit het onderzoek dat 75% wist van de UNESCO status (Revier, 2013). Deze resultaten wijken af van wat er in deze thesis is gevonden. Dit zou kunnen komen doordat deze vragenlijsten alleen verspreid zijn onder bezoekers van Harlingen en ondernemers in het Waddengebied (Ibid.), terwijl de vragenlijst van deze thesis op meer plaatsen is verspreid en alleen op toeristen is gericht.

4.1.4 Kenmerken en waardering

Aan de respondenten werd gevraagd in hoeverre ze de verschillende aspecten van het gebied als kenmerkend beschouwen. Ze konden een cijfer tussen de 1 en de 10 geven. Mensen kunnen hiermee hun mening aangeven en dit wordt beschouwd als een Likert scale (Allen & Seaman, 2007). Likert schalen kunnen en worden vaak als een interval variabele gebruikt (Brown, 2011). Daarom zijn in tabel 1 de gemiddeld gegeven cijfers weergegeven.

Kenmerk	Gemiddeld
Aanwezigheid van zeehonden	8,6
Aanwezigheid van verschillende soorten (trek)vogels	8,1
Verscheidenheid in planten	7,2
Verscheidenheid in dieren	7
Aanwezigheid van zowel zout water als zoet water	7,2
Aanwezigheid van eb en vloed (getijden)	9
Aanwezigheid van wadden (modder- of zandplaten in zee)	8,8
Aanwezigheid van kwelders (buitendijks land)	7,6
Aanwezigheid van geulen	7,5

Tabel 1: Gemiddeld gegeven cijfers op de vraag hoe kenmerkend het aspect is

Ook werd gevraagd in hoeverre respondenten bepaalde kenmerken van het Waddengebied waarderen. Ook hierbij is gebruik gemaakt van de Likert scale waarbij een cijfer tussen de 1 en de 10 gegeven is (Allen & Seaman, 2007). In tabel 2 zijn de gemiddeld gegeven cijfers hiervan weergegeven.

Waardering	Gemiddeld
Zeehonden	9,1
Veel soorten (trek)vogels	8,2
Zeewier	6,5
Schelpdieren	7,8
Lange kustlijn	8,3
Eb en vloed (getijden)	8,6
Kwelders (buitendijks land)	7,2
Geulen	6,9

Tabel 2: Gemiddeld gegeven cijfers waardering

4.1.5 Stellingen

Tot slot zijn de gemiddeld gegeven cijfers voor de vier stellingen weergegeven in tabel 3. Ook bij deze stellingen is gebruik gemaakt van de Likert scale antwoord categorieën, namelijk cijfers tussen de 1 en de 10.

Stelling	Gemiddeld
Het is goed dat de Waddenzee aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd.	8,6
Het Waddengebied is onvervangbaar.	9
Ik vind de Waddenzee meer bijzonder omdat het is toegevoegd aan de UNESCO Werelderfgoedlijst.	4,6
Er zou meer gedaan moeten worden om de Waddenzee te behouden.	8,1

Tabel 3: gemiddeld gegeven cijfers stellingen

4.2 Besef UNESCO status Waddengebied

De respondenten hebben in de enquête aangegeven of ze wel of niet op de hoogte waren van de UNESCO status van het Waddengebied. Er wordt bekeken of er verschillen zijn tussen bezoekfrequentie, vrouwen en mannen, verschillende leeftijden en verschillende opleidingsniveaus met betrekking tot het wel of niet op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied. Dit wordt gedaan met behulp van statistische toetsen in het computerprogramma SPSS.

4.2.1 Bezoekfrequentie en besef UNESCO status

Ten eerste wordt bekeken of er een verschil is tussen de bezoekfrequentie van de respondenten en het hebben van kennis over de UNESCO status die het Waddengebied gekregen heeft. Het opleidingsniveau is gemeten aan de hand van ordinale variabelen. De vraag over het op de hoogte zijn van de UNESCO status (ja of nee) heeft nominale variabelen. Er wordt hier gebruik gemaakt van de chi-kwadraattoets. De voorwaarden voor de chi-kwadraattoets zijn dat van de verwachte aantallen per cel maximaal 20% van de cellen kleiner dan 5 mag zijn en dat geen enkele cel kleiner dan 1 mag zijn (Moore & McCabe, 2014). Aan deze voorwaarden is in eerste instantie niet voldaan, maar nadat de groepen 'wekelijks' en 'maandelijks' samengevoegd zijn was dit wel het geval. De nulhypothese luidt als volgt:

Er is geen verschil tussen bezoekfrequentie en het hebben van kennis over de UNESCO status van het Waddengebied.

Deze nulhypothese wordt getest. Uit de chi-kwadraattoets komt dat het significantieniveau 0,024 is. Dit is kleiner dan het overschrijdingsniveau van 5%, wat betekent dat de toets significant is. De nulhypothese wordt verworpen. Er is dus een verschil tussen bezoekfrequentie en het op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied. Er kan worden afgeleid dat hoe vaker het Waddengebied bezocht wordt, hoe groter de kans is dat de respondent weet dat het de UNESCO status heeft gekregen.

Pearson Chi-Square	
Value	9,445
Df	3
Asymptotic significance	0,024

Tabel 4: Chi-kwadraattoets met uitkomsten bezoekfrequentie en besef

4.2.2 Geslacht en besef UNESCO status

Vervolgens wordt bekeken of er een verschil is tussen vrouwen en mannen en het hebben van kennis over de UNESCO status die het Waddengebied gekregen heeft. Zowel de vraag over geslacht (vrouw en man) en de vraag over het op de hoogte zijn van de UNESCO status (ja of nee) hebben nominale variabelen. Er wordt hier gebruikt gemaakt van de chi-kwadraattoets. De voorwaarden voor de chi-kwadraattoets zijn dat van de verwachte aantallen per cel maximaal 20% van de cellen kleiner dan 5 mag zijn en dat geen enkele cel kleiner dan 1 mag zijn (Moore & McCabe, 2014). Aan deze voorwaarden is voldaan.

De nulhypothese luidt als volgt:

Er is geen verschil tussen vrouwen en mannen met betrekking tot het hebben van kennis over de UNESCO status van het Waddengebied.

Deze nulhypothese wordt getest. Uit de chi-kwadraattoets komt dat het significantieniveau 0,109 is. Dit is groter dan het overschrijdingsniveau van 5%, wat betekent dat de toets niet significant is. De nulhypothese wordt dus niet verworpen. Er is dus geen verschil tussen vrouwen en mannen en het op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied.

Pearson Chi-Square	
Value	2,576
Df	1
Asymtotic significance	0,109

Tabel 5: Chi-kwadraattoets met uitkomsten van geslacht en besef

4.2.3 Leeftijd en besef UNESCO status

Verder wordt bekeken of er een verschil is tussen de leeftijd van de respondenten en het hebben van kennis over de UNESCO status die het Waddengebied gekregen heeft. De vraag over leeftijd heeft ratio variabelen als antwoorden en de vraag over het op de hoogte zijn van de UNESCO status heeft binaire variabelen. Er wordt hier gebruik gemaakt van de t-toets voor twee onafhankelijke steekproeven. De voorwaarden voor de t-toets is dat er voldoende cases zijn of dat de data normaal verdeeld is (Moore & McCabe, 2014). Aan deze voorwaarden is voldaan, want de steekproef is groot genoeg voor de t-toets.

De nulhypothese luidt als volgt:

Gemiddelde leeftijd voor het wel op de hoogte zijn (ja) van de UNESCO status is gelijk aan de gemiddelde leeftijd van het niet op de hoogte zijn (nee).

De nulhypothese wordt getest. Uit de t-toets voor twee onafhankelijke steekproeven komt dat het significantieniveau 0,261 is. Dit is groter dan het overschrijdingsniveau van 5%, wat betekent dat de toets niet significant is. De nulhypothese wordt dus niet verworpen. Er is dus geen verschil tussen de gemiddelde leeftijd van het wel op de hoogte zijn en het niet op de hoogte zijn van de UNESCO status.

Besef	N	Mean
Ja	57	42,56
Nee	34	38,12

Independent Samples Test	
T	1,131
Df	89
Significance	0,261

Tabel 6: T-toets voor twee onafhankelijke steekproeven van leeftijd en besef

4.2.4 Hoogst genoten opleiding en besef UNESCO status

Er wordt bekeken of er een verschil is tussen de hoogst genoten opleiding van respondenten en het hebben van kennis over de UNESCO status die het Waddengebied gekregen heeft. De vraag over opleidingsniveau heeft ordinale variabelen en de vraag over het op de hoogte zijn van de UNESCO status (ja en nee) heeft nominale variabelen. Er wordt hier ook gebruikt gemaakt van de chi-kwadraattoets. De voorwaarden voor de chi-kwadraattoets zijn dat van de verwachte aantallen per cel maximaal 20% van de cellen kleiner dan 5 mag zijn en dat geen enkele cel kleiner dan 1 mag zijn (Moore & McCabe, 2014). Aan deze voorwaarden is voldaan.

De nulhypothese luidt als volgt:

Er is geen verschil tussen opleidingsniveaus met betrekking tot het hebben van kennis over de UNESCO status van het Waddengebied.

Deze nulhypothese wordt getest. Uit de chi-kwadraattoets komt dat het significantieniveau 0,693 is. Dit is groter dan het overschrijdingsniveau van 5%, wat betekent dat de toets niet significant is. De nulhypothese wordt dus niet verworpen. Er is dus geen verschil tussen de hoogst genoten opleiding van respondenten en het op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied.

Pearson Chi-Square	
Value	0,734
Df	2
Asymtotic significance	0,693

Tabel 7: Chi-kwadraattoets met uitkomsten opleiding en besef

4.3 Kenmerken en waardering aspecten Waddengebied

De respondenten konden cijfers geven tussen de 1 en de 10 op de vraag in hoeverre ze bepaalde aspecten kenmerkend vonden voor het Waddengebied. Ook konden ze hun waardering voor bepaalde kenmerken aangeven met een cijfer. Er wordt bekeken of er verschillen zijn in gegeven cijfers door mensen die wel op de hoogte waren van de UNESCO status en mensen die niet op de hoogte waren. Dit wordt weer gedaan met behulp van statistische toetsen.

4.3.1 Kenmerken Waddengebied en besef UNESCO status

Ten eerste wordt geanalyseerd of er verschil is tussen het wel of niet op de hoogte zijn van de UNESCO status en het kenmerkend vinden van de natuurlijke aspecten van het Waddengebied.

Dit waren de kenmerken waarvoor de respondenten cijfers (tussen de 1 en de 10) gaven:

- Aanwezigheid van zeehonden
- Aanwezigheid van verschillende soorten (trek)vogels
- Verscheidenheid in planten
- Verscheidenheid in dieren
- Aanwezigheid van zowel zout water als zoet water
- Aanwezigheid van eb en vloed (getijden)
- Aanwezigheid van wadden (modder- of zandplaten in zee)
- Aanwezigheid van kwelders (buitendijks land)
- Aanwezigheid van geulen

Per aspect wordt getest of er een verschil is tussen het cijfer dat de groep die op de hoogte is heeft gegeven en de groep die niet op de hoogte is van de UNESCO status. De aspecten zijn beoordeeld met intervalvariabelen (Brown, 2011). Er waren ook respondenten die aangaven dat ze een bepaald aspect niet konden beoordelen. Deze cases zijn niet meegenomen. Er wordt hier gebruik gemaakt van de t-toets voor twee onafhankelijke steekproeven. De voorwaarde voor de t-toets is dat er voldoende cases zijn of dat de data normaal verdeeld is (Moore & McCabe, 2014). Aan deze voorwaarden is voldaan, want de steekproef is groot genoeg voor de t-toets voor twee onafhankelijke steekproeven.

De nulhypothese luidt als volgt:

Het gemiddelde cijfer voor het desbetreffende aspect van de groep die wel op de hoogte was is gelijk aan het gemiddelde cijfer van de groep die niet op de hoogte was van de UNESCO status.

Deze nulhypothese wordt voor elk van de negen aspecten getoetst.

Aspect	Besef	N	Mean
Aanwezigheid van zeehonden	Ja	57	8,6
	Nee	33	8,52
Aanwezigheid van verschillende soorten (trek)vogels	Ja	57	8,14
	Nee	34	7,97
Verscheidenheid in planten	Ja	54	7,26
	Nee	33	7,15
Verscheidenheid in dieren	Ja	55	7,11
	Nee	34	6,91
Aanwezigheid van zowel zout water als zoet water	Ja	53	7,26
	Nee	30	7,17
Aanwezigheid van eb en vloed (getijden)	Ja	57	9,09
	Nee	33	8,73
Aanwezigheid van wadden (modder- of zandplaten in zee)	Ja	56	8,89
	Nee	33	8,52
Aanwezigheid van kwelders (buitendijks land)	Ja	55	7,82
	Nee	27	7,26
Aanwezigheid van geulen	Ja	53	7,75
	Nee	29	6,9

Tabel 8: Gemiddelden aspecten onderverdeeld naar besef

Independent Samples Test	Significance
Aanwezigheid van zeehonden	0,804
Aanwezigheid van verschillende soorten (trek)vogels	0,595
Verscheidenheid in planten	0,762
Verscheidenheid in dieren	0,544
Aanwezigheid van zowel zout water als zoet water	0,799
Aanwezigheid van eb en vloed (getijden)	0,142
Aanwezigheid van wadden (modder- of zandplaten in zee)	0,202
Aanwezigheid van kwelders (buitendijks land)	0,19
Aanwezigheid van geulen	0,012

Tabel 9: T-toets voor twee onafhankelijke steekproeven van cijfers kenmerkend

Uit de t-toetsen voor twee onafhankelijke steekproeven komen de significantieniveaus die in tabel 9 staan. Acht van de negen significantieniveaus zijn groter dan het overschrijdingsniveau van 5%. Dit betekent dat deze toetsen niet significant zijn. De nulhypothese wordt dus niet verworpen. Dit betekent dat er dus geen verschil is tussen het wel of niet op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied en de cijfers die gegeven zijn aan de aspecten:

- Aanwezigheid van Zeehonden
- Aanwezigheid van verschillende soorten (trek)vogels
- Verscheidenheid in planten
- Verscheidenheid in dieren
- Aanwezigheid van zowel zout water als zoet water
- Aanwezigheid van eb en vloed (getijden)
- Aanwezigheid van wadden (modder- of zandplaten in zee)
- Aanwezigheid van kwelders (buitendijks land)

Het significantieniveau dat hoort bij de aanwezigheid van geulen is 0,012. Dit is kleiner dan het overschrijdingsniveau van 5%. Dit betekent dat de toets significant is. De nulhypothese wordt verworpen. Dit betekent dat er een significant verschil is tussen het gemiddelde cijfer dat mensen die op de hoogte waren van de UNESCO status gaven aan geulen en het gemiddelde cijfer dat mensen die niet op de hoogte waren gaven aan geulen.

4.3.2 Waardering kenmerken en besef UNESCO status

Ten tweede wordt geanalyseerd of er verschil is tussen het wel of niet op de hoogte zijn van de UNESCO status en de waardering van natuurlijke kenmerken in het Waddengebied.

Dit waren de kenmerken waarvoor de respondenten cijfers (tussen de 1 en de 10) gaven:

- Zeehonden
- Lange kustlijn
- Veel soorten (trek)vogels
- Eb en vloed (getijden)
- Zeewier
- Kwelders (buitendijks land)
- Schelpdieren
- Geulen

Per kenmerk wordt getest of er een verschil is tussen het cijfer dat de groep die op de hoogte is heeft gegeven en de groep die niet op de hoogte is van de UNESCO status. De kenmerken zijn beoordeeld met intervalvariabelen (Brown, 2011). Er waren ook respondenten die aangaven dat ze een bepaald aspect niet konden beoordelen. Deze cases zijn niet meegenomen. Er wordt hier gebruik gemaakt van de t-toets voor twee onafhankelijke steekproeven. De voorwaarde voor de t-toets is dat er voldoende cases zijn of dat de data normaal verdeeld is (Moore & McCabe, 2014). Aan deze voorwaarden is voldaan, want de steekproef is groot genoeg voor de t-toets voor twee onafhankelijke steekproeven.

De nulhypothese luidt als volgt:

Het gemiddelde cijfer voor het desbetreffende kenmerk van de groep die wel op de hoogte was is gelijk aan het gemiddelde cijfer van de groep die niet op de hoogte was van de UNESCO status.

Deze nulhypothese wordt voor elk van de acht aspecten getoetst.

Kenmerk	Besef	N	Mean
Zeehonden	Ja	57	9,02
	Nee	34	9,32
Veel soorten (trek)vogels	Ja	57	8,35
	Nee	34	8,03
Zeewier	Ja	57	6,51
	Nee	33	6,36
Schelpdieren	Ja	57	7,72
	Nee	34	7,79
Lange kustlijn	Ja	57	8,25
	Nee	33	8,33
Eb en vloed (getijden)	Ja	57	8,54
	Nee	34	8,74
Kwelders (buitendijks land)	Ja	55	7,29
	Nee	27	7
Geulen	Ja	55	7,05
	Nee	31	6,65

Tabel 10: Gemiddelden waardering onderverdeeld naar besef

Independent Samples Test	Significance
Zeehonden	0,22
Veel soorten (trek)vogels	0,361
Zeewier	0,706
Schelpdieren	0,822
Lange kustlijn	0,742
Eb en vloed (getijden)	0,484
Kwelders (buitendijks land)	0,482
Geulen	0,288

Tabel 11: T-toets voor twee onafhankelijke steekproeven van cijfers waardering

Uit de t-toetsen voor twee onafhankelijke steekproeven komen de significantieniveaus die in tabel 11 staan. Alle acht significantieniveaus zijn groter dan het overschrijdingsniveau van 5%. Dit betekent dat deze toetsen niet significant zijn. De nulhypothese wordt dus niet verworpen. Dit betekent dat er dus geen verschil is tussen het wel of niet op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied en de cijfers die gegeven zijn aan de kenmerken.

5. Conclusies

In deze thesis is geanalyseerd hoe Nederlandse toeristen de unieke kenmerken van het Waddengebied ervaren die het Waddengebied op de UNESCO Werelderfgoedlijst hebben gebracht. Er is gebruik gemaakt van kwantitatieve dataverzameling. Toeristen zijn op verschillende plaatsen bij het Waddengebied benaderd om de opgestelde enquête in te vullen.

De unieke kenmerken die het Waddengebied de status UNESCO Werelderfgoed hebben opgeleverd zijn op te delen in drie criteria: geomorfologie, ecologische en biologische processen, en biologische diversiteit.

Er is gemeten of toeristen weten dat het Waddengebied de UNESCO status gekregen heeft. Uit de afgenomen enquêtes blijkt dat 63% van de bezoekers wel op de hoogte was van het feit dat het Waddengebied aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd. Dit wijkt af van het percentage dat in andere onderzoeken is gevonden, namelijk 75%. Mogelijk komt dit door verschil in locaties waar de vragenlijsten zijn afgenomen en de ondervraagde doelgroep.

Daarnaast is onderzocht of er verschillen zijn tussen bezoekfrequentie, geslacht, leeftijd en opleidingsniveau enerzijds en het op de hoogte zijn van de UNESCO status anderzijds. Er zijn geen significante verschillen gevonden bij geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Er is wel een verschil gevonden tussen de bezoekfrequentie van respondenten en het op de hoogte zijn van de UNESCO status van het Waddengebied. Hoe vaker het Waddengebied bezocht wordt, hoe groter de kans is dat de respondent weet dat het de UNESCO status heeft gekregen.

Toeristen waarderen de UNESCO status van het Waddengebied zeer positief. Met een gemiddelde van een 8,6 lieten ze weten dat het goed is dat het Waddengebied aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd. Toeristen waren er minder van overtuigd dat de Waddenzee meer bijzonder is omdat het de UNESCO status heeft gekregen. Dit werd gemiddeld met een 4,6 beoordeeld.

Verder is in dit onderzoek niet aangetoond dat er een verschil is tussen het wel of niet hebben van kennis over de UNESCO status enerzijds en het kenmerkend vinden van aspecten van het Waddengebied anderzijds, afgezien van de cijfers die voor geulen gegeven zijn. Ook in de waardering van de kenmerken van het Waddengebied zijn geen duidelijke verschillen te vinden tussen de groep die wel weet dat het Waddengebied de UNESCO status geniet en de groep die dit niet weet. Er zijn geen significante verschillen gevonden, omdat de verschillen tussen de twee groepen te klein waren.

Aanbevolen wordt om de promotie van het Waddengebied als Werelderfgoed aan te passen. Door te focussen op de unieke natuurlijke kenmerken kunnen deze meer bekendheid krijgen onder toeristen. Dit kan een positieve invloed hebben op de beleving van de bezoekers. De resultaten van deze thesis kunnen gebruikt worden om te laten zien in hoeverre de UNESCO status leeft bij mensen en of ze ervan op de hoogte zijn. De verschillende aspecten van het waddengebied zijn gemeten om te kijken hoe deze ervaren worden en of bepaalde criteria beter of slechter beoordeeld worden. In de promotie van het Waddengebied kunnen deze aspecten gebruikt worden.

Voor verder onderzoek wordt aanbevolen om de perceptie van bezoekers van Werelderfgoed dieper te analyseren, aangezien dit weinig gebeurt. De beweegredenen om naar een specifieke plaats te gaan en de waardering van de kenmerken van die plaats kunnen aspecten zijn om verder op in te gaan.

6. Referenties

Allen, I.E. & Seaman, C.A. (2007). Likert Scales and Data Analyses. *Quality Progress*, juli 2007.

Bakker, J.P., Laursen, K., Reise, K. & Wolff, W.J. (2010). The Wadden Sea Quality Status Report - Synthesis Report 2010. *Wadden Sea Ecosystem*, 29, 25-74.

Bazelmans, J., Meier, D., Nieuwhof, A., Spek, T. & Vos, P. (2012). Understanding the cultural historical value of the Wadden Sea region. The co-evolution of environment and society in the Wadden Sea area in the Holocene up until early modern times (11,700 BC-1800 AD): An outline. *Ocean & Coastal Management*, 68, 114-126.

Brown, J.D. (2011). Likert items and scales of measurement? *SHIKEN: JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter*, 15(1), 10-14.

CBS (2017a). *Bevolking; Kerncijfers*. Geraadpleegd op 18-05-2017 via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?PA=37296ned>.

CBS (2017b). *Bevolking; hoogstbehaald onderwijsniveau en onderwijsrichting*. Geraadpleegd op 18-05-2017 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=82816NED&D1=0&D2=0&D3=0&D4=0&D5=1,7,11&D6=0&D7=89-92&HDR=G6,G3,G1,G2,G4&STB=T,G5&VW=T>

Curtin, S., Gough, G. & Hill, J. (2014). Understanding tourist encounters with nature: A thematic framework. *Tourism Geographies*, 16(1), 68-87.

Folmer, A., Postma, A. & Revier, H. (2011). *Some observations on tourism development in the Dutch Wadden Sea area*.

Green, N. (1990). *The spectacle of nature: Landscape and bourgeois culture in nineteenth-century France*. Manchester University Press.

Hay, I. (2010). Ethical Practice in Geographical Research. In Clifford, N. & French, S. & Valentine, G. (Red.) (2010). *Key Methods in Geography*. 2^e editie. Londen: SAGE Publications Ltd.

Kobayashi, A., & Peake, L. (1994). Unnatural discourse: 'Race' and gender in geography. *Gender, Place and Culture*, 1(2), 225-243.

Lew, A.A. & Williams, S. (2015). *Tourism Geography. Critical understandings of place, space and experience*. Derde druk. London en New York: Routledge.

Max Vandaag (2016). *Meerderheid Kamer tegen gaswinning in Waddengebied*. Geraadpleegd op 21-05-2017 via <http://www.maxvandaag.nl/sessies/themas/natuur-milieu/meerderheid-kamer-tegen-gaswinning-in-waddengebied/>.

McLafferty, S.L. (2010). Conducting questionnaire surveys. In Clifford, N. & French, S. & Valentine, G. (Red.) (2010). *Key Methods in Geography*. 2^e editie. Londen: SAGE Publications Ltd.

McNamara, K.E., Prideaux, B. (2011). Experiencing 'natural' heritage. *Journal of Sustainable Tourism*, 15, 47-55.

Moore, D.S. & McCabe, G.P. (2014). *Statistiek in de praktijk*. 5^e herziene druk. Den Haag: BIM Media B.V.

Poria, Y., Reichel, A. & Cohen, R. (2012). Tourists perceptions of World Heritage Site and its designation. *Tourism Management*, 35, 272-274.

Reise, K., Baptist, M., Burbridge, P., Dankers, N., Fischer, L., Flemming, B., Oost, A.P. & Smit, C. (2010). The Wadden Sea – A Universally Outstanding Tidal Wetland. *Wadden Sea Ecosystem*, 29, 7-24.

Revier, H. (2013). Nature conservation and tourism development in the Dutch Wadden Sea region: a common future? *The Future of European Tourism*, 177-193.

Waddenvereniging (2013). *Werelderfgoed Waddenzee biedt kansen. Een rapport op basis van gesprekken met ondernemers in het Waddengebied*. Harlingen: Waddenvereniging.

UNESCO (2017a). *Wadden Sea*. Geraadpleegd op 23-2-2017 via <http://whc.UNESCO.org/en/list/1314>.

UNESCO (2017b). *The Criteria for Selection*. Geraadpleegd op 2-3-2017 via <http://whc.UNESCO.org/en/criteria/>.

Bijlage 1: Vragenlijst

Beste bezoeker van het Waddengebied,

Voor mijn studie Sociale Geografie en Planologie onderzoek ik hoe bezoekers de Waddenzee als UNESCO Werelderfgoed ervaren. Hiertoe heb ik een enquête opgesteld en deze bestaat uit 12 vragen. Uw antwoorden worden anoniem verwerkt, uitsluitend voor dit onderzoek gebruikt en niet gepubliceerd. Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,
Gabriëlla Kok

1. Hoe vaak bezoekt u het Waddengebied?

- Wekelijks
- Maandelijks
- Aantal keer per jaar
- Jaarlijks
- Zelden

2. Welke gebieden van de Nederlandse Waddenkust bezoekt u dan zoal? Meerdere opties mogelijk.

☐ Groningse kust	☐ Vlieland
☐ Friese kust	☐ Terschelling
☐ Noord-Hollandse kust	☐ Ameland
☐ Texel	☐ Schiermonnikoog

3. Wat voor activiteiten onderneemt u in het Waddenzegebied? Meerdere opties mogelijk.

☐ Wandelen	☐ Vissen
☐ Wadlopen	☐ Natuur bekijken
☐ Fietsen	☐ Dieren bekijken
☐ Wielrennen	☐ Zeehonden spotten
☐ Mountainbiken	☐ Planten bekijken
☐ Paardrijden	☐ Anders, namelijk _____

4. Bent u ervan op de hoogte dat de Waddenzee aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd?

- Ja
- Nee

5. Kunt u aangeven in hoeverre u onderstaande natuurlijke factoren kenmerkend vindt voor het Waddengebied? Kruis aan. (1 = totaal niet kenmerkend, 10 = zeer kenmerkend)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Aanwezigheid van zeehonden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Aanwezigheid van verschillende soorten (trek)vogels	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Verscheidenheid in planten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Verscheidenheid in dieren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Aanwezigheid van zowel zout water als zoet water	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Aanwezigheid van eb en vloed (getijden)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Aanwezigheid van wadden (modder- of zandplaten in zee)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Aanwezigheid van kwelders (buitendijks land)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet niet
Aanwezigheid van geulen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6. Wat is uw waardering voor de volgende natuurlijke factoren in het Waddengebied? Omcirkel. (1 = zeer onaantrekkelijk, 10 = zeer aantrekkelijk)

Zeehonden											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>

Veel soorten (trek)vogels											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>

Zeewier											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>

Schelpdieren											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>

Lange kustlijn											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>

Eb en vloed (getijden)											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>

Kwelders (buitendijks land)											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>
Weet ik niet ☐											

Geulen											
<i>Onaantrekkelijk</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Aantrekkelijk</i>
Weet ik niet ☐											

**7. In hoeverre bent u het eens met de onderstaande stellingen? Omcirkel.
(1 = helemaal oneens, 10 = helemaal mee eens)**

Het is goed dat de Waddenzee aan de UNESCO Werelderfgoedlijst is toegevoegd.											
<i>Oneens</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Eens</i>

Het Waddengebied is onvervangbaar.											
<i>Oneens</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Eens</i>

Ik vind de Waddenzee meer bijzonder omdat het is toegevoegd aan de UNESCO Werelderfgoedlijst.											
<i>Oneens</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Eens</i>

Er zou meer gedaan moeten worden om de Waddenzee te behouden.											
<i>Oneens</i>	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>Eens</i>

8. Is er een bepaalde plek binnen het Waddengebied waar u vaak naartoe gaat? Waarom? (Deze vraag is optioneel).

9. Wat is uw geslacht?

- Vrouw
 Man

10. Wat is uw leeftijd?

11. Wat is uw hoogst genoten opleiding?

- LBO / MAVO / VMBO
 MBO / HAVO / VWO
 HBO / WO
 Wil niet zeggen / iets anders, namelijk _____

Dit is het einde van de enquête. Bedankt voor uw deelname.